

FOCUS

Pensioenfonds KLM Cabinepersoneel

VERNIEUWDE PENSIOENREGELING CABINE

INGEGAAN PER 1 JANUARI 2016

DANKBAAR VOOR EEN GOED PENSIOEN

BIJNA MET PENSIOEN

CABINE PENSIOENPLEIN 2017

MAAK JE EIGEN PENSIOENPLAATJE

DEZE KEER IN FOCUS

04 **VERNIEUWDE
PENSIOENREGELING CABINE**

MET TERUGWERKENDE KRACHT PER 1 JANUARI 2016

08 **BIJNA MET PENSIOEN**

FRANCK VAN LEEUWEN VERHUIST NAAR DRENTHE

10 **CHARLOTTE ORLEBEKE**

NIEUW BESTUURSLID STELT ZICH VOOR

11 **DURF TE VRAGEN**

PENSIOENSERVICE GEEFT ANTWOORD

12 **BELEGGEN KAN NIET
ZONDER RISICO**

WAT DOET DE AFDELING PERFORMANCE & RISK?

14 **GROOT AANTAL BEZOEKERS**

CABINE PENSIOENPLEIN 2017

18 **FINANCIËLE POSITIE
OPNIEUW VERBETERD**

FINANCIËLE POSITIE VAN HET FONDS

BESTUUR PENSIOENFONDS KLM-CABINEPERSONEEL

Leden Daan Nijssen, Paulette van den Berk, Stefan Geerlings, Eugène van Halder, Paul Jansen, Charlotte Orlebeke, Arend de Jong (vicevoorzitter), Rob Koster (vicevoorzitter), Terence Tilgenkamp. Plaatsvervangende leden Annette Groeneveld, Kees Porskamp. E-mailadres bestuur@klmcabinefonds.nl

NIEUW RENTEBELEID

Het pensioenfonds loopt renterisico. Dit is het risico dat de rente daalt en het pensioenfonds daardoor meer vermogen moet hebben om de pensioenen in de toekomst te kunnen betalen. In het verleden werd de afdekking van het renterisico op hetzelfde niveau (50%) gehouden ongeacht de hoogte van de rente. Na uitgebreide analyses heeft het bestuur besloten om flexibeler met deze renteafdekking om te gaan. In het nieuwe rentebeleid is de renteafdekking afhankelijk van de hoogte van de rente:

- Is de rente laag, dan is de kans op een verdere daling van de rente ook laag en wordt weinig renterisico afgedekt. Dit heeft een positieve invloed op de hoogte van de dekkingsgraad, wanneer de rente gaat stijgen.
- Is de rente hoog is, dan is er een grotere kans dat de rente in de toekomst weer zal dalen. Het pensioenfonds dekt dan meer renterisico af. De impact van een toekomstige daling van de rente op de hoogte van de dekkingsgraad wordt hierdoor kleiner.

Het bestuur verwacht dat het nieuwe rentebeleid een positieve bijdrage zal leveren aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad en de zekerheid waarmee pensioenen kunnen worden uitbetaald.

WETTELIJKE PENSIOENRICHTLEEFTIJD
68 JAAR: **WAT VERANDERT ER?**

Omdat we ouder worden en pensioen betaalbaar moet blijven, blijft pensioenwetgeving in beweging. De gemiddelde levensverwachting is de afgelopen jaren gestegen. Mensen ontvangen daardoor langer AOW en pensioen. De overheid heeft daarom al in 2013 besloten om de AOW-leeftijd en de wettelijke pensioenrichtleeftijd voor pensioenopbouw te verhogen.

De pensioenrichtleeftijd is de leeftijd waarmee pensioenfondsen moeten rekenen. Door de gestegen levensverwachting gaat deze pensioenrichtleeftijd in 2018 omhoog van 67 naar 68 jaar. De leeftijd waarop u met pensioen kunt gaan blijft echter staan op 60 jaar. Daarom kan deze nieuwe wettelijke pensioenrichtleeftijd invloed hebben op uw toekomstige pensioenopbouw. Uw pensioenopbouw moet wel passen binnen de wettelijke fiscale grenzen. De premie die werkgevers en werknemers voor pensioen betalen is immers aftrekbaar van de belasting. Hoe meer pensioen u opbouwt, hoe minder belasting de overheid dus ontvangt. Daarom stelt de overheid grenzen aan de pensioenopbouw. Op dit moment is nog niet duidelijk wat dit voor uw toekomstige pensioenopbouw betekent. Wij zijn daarover nog in gesprek met de belastingdienst. Wij zullen u informeren zodra hierover meer bekend is.

**WIJZE VAN INDEXEREN
VERANDERT VOOR OUDE
PENSIOENREGELINGEN**

Met ingang van 1 januari 2018 zal voor het pensioen van oud-deelnemers en gepensioneerden hetzelfde indexatiebeleid gaan gelden. Indexatie is het laten meegroeien van de pensioenen met de stijging van de prijzen of de lonen. Nu zijn er nog verschillen in de vorm van indexatie van pensioenen in de huidige pensioenregeling en de oude regelingen. Dat wordt per 1 januari 2018 gelijkgetrokken. Dan worden alle opgebouwde pensioenen van oud-deelnemers en pensioenuitkeringen van gepensioneerden geïndexeerd op basis van de niet afgeleide prijsindex. Meer informatie hierover staat in de brief die in november verstuurd is aan alle deelnemers voor wie deze wijziging geldt.

PENSIOEN IN ZICHT?

Bent u van plan om binnen een à twee jaar met pensioen te gaan? Bezoek dan een Pensioen In Zichtdag. Uw pensioenfonds organiseert in 2018 drie bijeenkomsten. U ontvangt ongeveer één jaar voor uw 60e een brief met informatie over uw pensioen. In deze brief maken wij u ook attent op de Pensioen In Zichtdag. Werkt u door na uw 60e? Dan kunt u uiteraard ook op een later moment komen. Bezoek een bijeenkomst wanneer u binnen ongeveer één jaar met pensioen denkt te gaan. Kijk op www.klmcabinefonds.nl wanneer de bijeenkomsten zijn en meld u aan. Of bel ons op 020 426 62 30.

Toine van der Stee
directeur Pensioenfonds
KLM-Cabinepersoneel

Kia Ora

Een jaarlijkse internationale conferentie van grote pensioenfondsen bracht ons dit keer naar Nieuw-Zeeland. De reis via Kuala Lumpur was op mijn verjaardag. De bemanning van de KL 811 maakte er een mooi feestje van, getuige de foto.

Nieuw-Zeeland is een prachtig land. Veel lijkt op wat we hier hebben, maar is toch net een beetje anders. En wat vooral opviel, ze houden niet van gezeur en gedoe. Ik moest er weer even aan denken toen het nieuwe regeerakkoord bekend werd. Het nieuwe kabinet laat de discussie over het nieuwe pensioenstelsel aan de sociale partners en hoopt volgend jaar tot besluiten te komen.

De discussie over een nieuw pensioenstelsel begon al kort na het begin van de grote financiële crisis. Dat is bijna 10 jaar geleden. Maar ze zijn er nog steeds niet uit. Hoe dat komt? Ik denk vooral omdat we in Nederland tot in detail alles willen regelen. We houden niet van onzekerheid en niemand mag er op achteruit gaan. Dan kun je lang praten, maar onzekerheid zal er altijd zijn. Bij pensioenen heb je het over periodes van 60 jaar of meer. Van wanneer je begint met werken tot de laatste dag dat je pensioen ontvangt. In die tijd kan er veel gebeuren.

In Nieuw-Zeeland doen ze niet zo moeilijk. Dat begint al in het verkeer. Op de buitenwegen mag je bijna overal 100 km/uur rijden, ook als dat eigenlijk niet mogelijk is. Het wordt aan je eigen verantwoordelijkheid over gelaten. Er staan wel borden:

"Slow down, other people make mistakes". Maar kijk zelf wat je er mee doet. Je ziet het ook bij de Nieuw-Zeelandse AOW. Iedereen krijgt het als je vanaf je 55e in het land woont. Maakt niet uit waar je vandaan komt of wat je daarvoor hebt gedaan. De uitkeringen zijn niet hoog, dus de meeste mensen moeten zelf ook iets regelen. Maar iedereen krijgt het, geen gezeur.

Het mooiste voorbeeld is de nationale ongevallen verzekering. Als je buiten je eigen toedoen een ongeval overkomt, wordt de schade gedekt. Voor iedereen, zelfs voor buitenlandse toeristen. Er is maar één voorwaarde. Je mag niemand aansprakelijk stellen. Dat geeft maar lange juridische procedures en hoge kosten. Daar houden ze niet van. Graag geen gedoe.

Natuurlijk kun je de dingen uit een ander land niet één op één naar Nederland vertalen. Maar het kan wel een voorbeeld zijn. Mij sprak het wel aan. Geen betutteling, niet teveel aansprakelijkheden en leven met een beetje onzekerheid. Het zal geen toeval zijn geweest dat we op onze reis heel veel relaxte mensen hebben ontmoet. Tena koutou katoa, ik groet u allen.

Toine van der Stee •

DE VERNIEUWDE CABINE PENSIOENREGELING

KLM en de vakbonden hebben nieuwe afspraken gemaakt over uw pensioen. De vernieuwde Cabine Pensioenregeling is in augustus met terugwerkende kracht per 1 januari 2016 ingegaan voor het cabinepersoneel van KLM en KLC.

1 Versobering pensioenopbouw groot deel gecompenseerd

Met de vernieuwde regeling wordt een groot deel van de versobering van de pensioenopbouw met terugwerkende kracht per 1 januari 2016 gecompenseerd. Het salaris waarover u pensioen opbouwt, wordt hoger, doordat er twee bedragen bijgeteld worden die eerst niet meegeteld werden. Dit zijn de levensloopbijdrage en de zogenaamde deelnemersbijdrage-compensatie (DBC). De DBC op uw salarisstroom is speciaal daarvoor bedacht. U bouwt dus meer pensioen op ten opzichte van de oude regeling. Log via www.klmcabinefonds.nl in op MijnKLMPensioen om te zien wat dit betekent voor uw pensioen.

2 KLM betaalt een hogere vaste premie. U betaalt zelf een lagere premie

KLM betaalt in de nieuwe Collective Defined Contribution (CDC)-regeling een vaste, hogere premie aan het pensioenfonds. KLM is niet meer verplicht om bij tekorten extra premie te betalen. Bij overschotten krijgt KLM ook geen korting op de premie. Dit geld blijft dan in het fonds. U betaalt zelf een lagere deelnemersbijdrage in de pensioenregeling. U betaalt nu 1,2%. Dit was 2,3%.

3 Het risico van tekorten verschuift naar de deelnemers

Heeft het pensioenfonds een langdurig tekort of is de premie voor een bepaald jaar niet voldoende? Dan is dit voor risico van de deelnemers. In het uiterste geval verlagen wij het pensioen dat u al hebt opgebouwd óf bij een onvoldoende premie uw toekomstige pensioenopbouw. Door de hogere premie die KLM betaalt, neemt de kans hierop niet toe ten opzichte van de oude regeling.

4 Mogelijkheden Netto Aanvullende Pensioenregeling (NAP) verruimd

Vanaf 1 januari 2018 kunt u onder voorwaarden meer premie inleggen: minimaal 1% van de NAP-grondslag tot maximaal uw volledige netto salaris. Zo hebt u de mogelijkheid om extra pensioen op te bouwen in aanvulling op uw basispensioen. Lees meer over de NAP op de volgende pagina's.

WAT MERKT U VAN DE VERNIEUWDE REGELING ALS U AL MET PENSIOEN BENT?

- Uw uitkering in 2017 blijft hetzelfde of kan zelfs licht stijgen als u na 1 januari 2016 met pensioen gegaan bent.
- Het risico dat u later minder pensioen gaat ontvangen ligt nu bij u. Zie ook punt 3.
- Bent u vanaf 1 januari 2008 met pensioen gegaan? Dan is ook de wijze waarop wij uw pensioen jaarlijks willen laten meegroeien met de prijzen ('indexatie') veranderd. In de prijsindex die we daar nu voor gebruiken, nemen we ook wijzigingen van belastingtarieven mee.

RECHTSAAK INGETROKKEN

De rechtszaak die Vereniging Nederlands Cabinepersoneel (VNC) vanwege een geschil over de pensioenen tegen het pensioenfonds had aangespannen, is van de baan. De procedures zijn ingetrokken nadat alle partijen groen licht gegeven hadden om de nieuwe pensioenafspraken uit te voeren.

DE NIEUWE NAP SAMENGEVAT

Wat is de NAP?

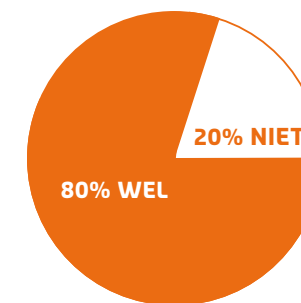
De Netto Aanvullende Pensioenregeling, de NAP, is een aanvulling op de basispensioenregeling. Het biedt u de mogelijkheid om extra pensioen op te bouwen. Deelname aan de NAP is vrijwillig.

Hoe werkt de NAP?

- Voor de NAP betaalt u premie, die wordt ingehouden op uw netto salaris. De hoogte van uw premie-inleg kunt u onder voorwaarden jaarlijks zelf bepalen. Minimaal 1% van de NAP-grondslag tot maximaal uw volledige netto salaris. Met deze premie kopen wij na aftrek van kosten een levenslang ouderdomspensioen in vanaf 60 jaar. De kosten zijn eenmalig 5,5% van uw inleg. Bij de inkoop van uw levenslange NAP-uitkering gaan wij uit van een jaarlijks rendement van 3,2% op uw ingelegde premie en van de gemiddelde levensverwachting van de Cabine-deelnemers.
- Overlijdt u voordat u met pensioen gaat? Dan kunt u de waarde van uw opgebouwde NAP nalaten aan uw erfgenamen. U moet dan wel vooraf toestemming gegeven hebben aan het pensioenfonds.
- Op het moment dat u met pensioen gaat, kiest u of u uw NAP levenslang of tijdelijk (tot uw AOW-leeftijd) uitbetaald wilt krijgen. Ook kunt u het bedrag in één keer laten uitkeren. Hebt u gekozen voor een levenslange of tijdelijke uitkering en overlijdt u tijdens uw pensioen, dan gaat de overgebleven waarde van de NAP terug naar het fonds.
- De NAP is een netto pensioen, u hoeft er geen loonbelasting over te betalen. Wel moet u de fiscale waarde van de NAP jaarlijks optellen bij uw vermogen en opgeven bij uw belastingaangifte.

Hoeveel deelnemers doen mee aan de NAP?

Deelnemers NAP vanaf 1 januari 2018

Gemiddelde premie-inleg is **2,3%**.

(Peildatum: 2-11-2017)

Hoe zeker is uw NAP?

Uw NAP groeit net als uw basispensioen mee met de stijging van de prijzen of de lonen, als de financiële positie van het pensioenfonds goed genoeg is. Mocht het pensioenfonds een langdurig tekort hebben, dan verlagen wij in het uiterste geval uw pensioen.

Is de NAP iets voor u?

Om te bepalen of de NAP iets voor u is, kunt u uzelf vragen stellen als: hoe ziet mijn inkomen eruit als ik met pensioen ga? Wat denk ik later nodig te hebben? Wat kan ik nu financieel missen? Bekijk in MijnKLMPensioen via www.klmcabinefonds.nl hoeveel NAP u kunt opbouwen en welke keuzes u hebt.

Wanneer is uw gekozen NAP-inleg definitief?

Er is een collectief maximum in de NAP-regeling voor het totaal van ingelegde premies. Dit gaat uit van een gemiddelde van 4% premie-inleg. Het collectief maximum is voor premiejaar 2018 niet bereikt. Dat betekent dat uw gekozen inleg voor 2018 definitief is. Hebt u uw bestaande premie-inleg van 2% gewijzigd of bent u (weer) gaan deelnemen aan de NAP? Dan ontvangt u in december een bevestiging van uw premie-inleg.

Bekijk ook het filmpje op de website. Ga naar www.klmcabinefonds.nl/vernieuwde-cabine-pensioenregeling.

Bekijk ook het filmpje 'De NAP samengevat' op de website. Ga naar www.klmcabinefonds.nl/alles-over-de-NAP.

Deelnemers aan het woord over hun NAP-keuze

Marita Scholten

52 jaar, Cabin Attendant

Antwoord pensioenmentor Bastiaan:

'Dat klopt allemaal. Je kunt de inleg ieder jaar aanpassen. Dat moet je dan wel voor 1 oktober doorgeven voor het daaropvolgende jaar. En de manier van uitkeren kies je pas bij je pensionering.'

Wat heeft Marita gekozen?

Gaat 6% premie inleggen

'Ik ben lang geleden al begonnen met maandelijks iets opzij te leggen voor later. Mijn spaarrekening levert nauwelijks rente op. Het rendement voor de NAP is dan een stuk beter.'

Opzij zetten wat je kan missen

'Niets doen voelt niet goed. Wat ik kan missen per maand, dat zet ik opzij. Als ik rond mijn 60ste alle gespaarde potjes om kan keren, hoop ik de laatste jaren iets minder te kunnen gaan werken.'

Of dat lukt, vind ik moeilijk in te schatten. Onze kinderen studeren nog. Qua salaris zit ik echter nog niet aan mijn top, ik vlieg nu negen jaar en kan nog wel wat financiële stapjes maken.'

Tip: stopzetten spaarrekening

'Ik ga kijken of ik mijn lopende spaarrekening kan stopzetten. Misschien kan ik daarmee dan de inleg voor de NAP verhogen.'

Jolanda Vaes

54 jaar, Senior Purser

Antwoord pensioenmentor Bastiaan:

'Hoi Jolanda, uiteraard ben je welkom bij ons voor een persoonlijk gesprek. Houd er wel rekening mee dat we je geen advies kunnen en mogen geven. Wel kunnen we je informeren over hoe de regeling werkt en welke keuzes je hebt.'

Wat heeft Jolanda gekozen?

Gaat voor 4%

'Ik ben er echt even voor gaan zitten met pen en papier om de verschillende percentages online uit te rekenen. Doordat het niet zo heel veel jaren meer zijn, zag ik geen grote verschillen in het eindbedrag. Ik kwam uit op 4% premie-inleg. Dat is meer dan de 2% die ik tot nu toe heb ingelegd. Deze inleg geeft geen grote druk op mijn inkomen nu.'

Rustig gevoel

'Het is een rustig gevoel dat ik mijn premie-inleg ieder jaar kan bijstellen. Ik weet nog niet wat ik op mijn zestigste ga doen: stoppen of doorvliegen. Het voelt in ieder geval goed om nu wat bij te sparen, want geld op de bank zetten geeft niet veel rendement. Pensioen is moeilijke materie, waar ik mij de komende jaren nog meer in zal gaan verdiepen, zodat ik straks een weloverwogen beslissing kan nemen om een mooie carrière af te sluiten.'

Tip: verdiep je op tijd in je pensioen

'Er zijn nogal wat mogelijkheden op pensioengebied en iedere persoonlijke situatie is weer anders. Wat zijn je plannen en wensen voor later? En in welke fase zitten je kinderen? Ik weet uit eigen ervaring dat pensioen ver van je af staat als je jong bent. Bedenk dat 'Dat komt later wel' sneller komt dan je denkt. We leven in een snel veranderende economische wereld. Verdiep je dus op tijd in je pensioen.'

Alles over de NAP

Kijk voor meer vragen en antwoorden in het webdossier 'Alles over de NAP' of bekijk de vragen die collega's stellen in de besloten groep Facebook Cabine Pensioenplein.

Facebook.com/groups/cabine.pensioenplein

web: klmcabinefonds.nl/alles-over-de-NAP

telefoon: Op werkdagen tussen 8.30 -17.00 uur via 020 426 62 30

mail: pensioenservice@klmcabinefonds.nl

Bibi Eckhardt

31 jaar, éénbander & communicatiemanager
KLM Inflight Sales (nevenfunctie)

Wat heeft Bibi gekozen?

Gaat 5% premie inleggen

'Nu kan ik het missen, want ik woon samen en ik heb nog geen kinderen. Wel ga ik mijn kansen spreiden: een deel van mijn geld zelf beleggen of sparen en een deel via het pensioenfonds.'

Begin op tijd

'Ik wil het goed regelen voor later, want ik zie te veel voorbeelden om mij heen hoe het niet moet. Hoe jonger je bent, des te meer je er aan kunt doen. Kleine beetjes sparen tikt na 40 jaar flink aan.'

Tip: begin zo vroeg mogelijk met sparen.

'Zet zodra je loon binnen is 5 tot 10% opzij op een spaarrekening of NAP als dat financieel haalbaar is. Zo geef je het niet 'per ongeluk' uit aan bijvoorbeeld kleding en merk je het amper.'

Q&A

Hoe geef ik toestemming voor een overlijdensuitkering NAP?

Neemt u al deel aan de NAP en wilt u uw toestemming voor een overlijdensuitkering NAP doorgeven? Controleer eerst in MijnKLMPensioen of u al toestemming gegeven hebt. U vindt die informatie onder 'Mijn planner' bij de laatste optie. Geen toestemming gegeven? Download dan via www.klmcabinefonds.nl het 'Toestemmingsformulier Overlijdensuitkering NAP' en stuur het naar ons op.

Wat zijn de administratiekosten en hoe worden die verwerkt?

De administratiekosten zijn eenmalig 5,5% van uw inleg. Het bestuur heeft dit percentage vastgesteld. Wanneer het pensioenfonds de premie ontvangt, zetten wij deze na aftrek van 5,5% administratiekosten om in aanspraken op een levenslange NAP-uitkering vanaf 60 jaar. De pensioenplanner laat de ingekochte NAP-aanspraken zien. Dat wil dus zeggen dat de kosten hier al van afgehaald zijn.

Moet ik elk jaar opnieuw een keuze maken?

Nee, dat is niet nodig. Wilt u uw gekozen premie-inleg van 2018 behouden in 2019? Dan hoeft u dat niet opnieuw aan ons door te geven. In MijnKLMPensioen kunt u op de pagina's 'Mijn Planner' en 'Mijn NAP' zien welke keuze u hebt gemaakt.

Hoe zeker is mijn NAP? Is indexeren of korten ook van toepassing?

Uw NAP is net zoals pensioen in de basisregeling afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Is de financiële positie goed genoeg? Dan wordt uw NAP op dezelfde manier geïndexeerd als uw basispensioen. Heeft het pensioenfonds een langdurig tekort? Dan verlagen wij in het uiterste geval uw pensioen. De financiële positie en geldende marktrente kunnen van invloed zijn op de afkoopwaarde die het pensioenfonds kan uitkeren.

Hoe zit het met NAP en belastingen?

Omdat de NAP een netto pensioen is hoeft u er op het moment van uitkeren geen loonbelasting over te betalen. Wel moet u de waarde van de NAP bij uw belastingaangifte opgeven bij box 3 (inkomen uit sparen en beleggen). De fiscale waarde van uw NAP aanspraken vindt u op de opgave die u jaarlijks in februari ontvangt. De fiscale waarde van de NAP wordt op een andere manier berekend dan de afkoopwaarde en is bedoeld voor de belastingaangifte. De opgave met de fiscale waarde is dus ook niet geschikt als indicatie voor de afkoopwaarde van uw NAP. Als u wilt weten wat de afkoopwaarde is van uw NAP, kunt u MijnKLMPensioen raadplegen.

Senior purser Franck van Leeuwen stopt volgend jaar met werken

‘IK BEN KLM DANKBAAR VOOR EEN MOOIE CARRIÈRE EN EEN GOED PENSIOEN’

‘Natuurlijk ben ik de laatste tijd meer bezig met mijn pensioen. Wat krijg ik en wat ga ik doen? Maar eigenlijk heb ik altijd wel een goed beeld gehad van hoe mijn pensioen ervoor stond. En van hoe het leven van mijn vrouw en mij eruit zal zien na mijn pensioen.’ **Dat zegt senior purser Franck van Leeuwen, die eind volgend jaar na een fulltime KLM-carrière van 36 jaar stopt met werken.**

‘Op de hoogte zijn en blijven van je pensioen moet je zelf doen. Ik heb daarom regelmatig gebruik gemaakt van MijnKLMPensioen. Daar kun je online diverse pensioenkeuzes maken en wordt per keuze direct voorgerekend hoe dat financieel voor jouw pensioen uitpakt. Ik ben een fanatiek gebruiker en raad iedereen aan met die keuze-opties te ‘spelen’.

Zelf heb ik bijvoorbeeld altijd gekozen voor een partnerpensioen en een Anw-hiaatpensioen, zekerheid voor mijn gezin. Ik ben ook een keer naar het Cabine Pensioenplein geweest, waar specialisten van het pensioenfonds klaar stonden om je vragen te beantwoorden.’

Goede voorlichting

‘Onlangs heb ik de Pensioen In Zichtdag bezocht. Daar heb ik me zelf voor ingeschreven. Ruim een jaar voor je met pensioen gaat, krijg je daar algemene informatie over je pensioen en kun je vragen stellen. En een pensioen-

specialist geeft je persoonlijke voorlichting over jouw pensioen en de stappen die gezet moeten worden tot het moment dat je stopt met werken. Het wordt allemaal heel duidelijk uitgelegd. En je leert ook weer van vragen van aanwezige collega’s. Van die momenten waarop je denkt: hé, goeie vraag, daar had ik zelf nog niet aan gedacht.’

Boerderij in Drenthe

‘Omdat we goed weten waar we na mijn pensioen financieel aan toe zijn, hebben mijn vrouw en ik onze toekomstplannen helder voor ogen. Sterker nog: we hebben ervoor gespaard en onze eerste droom hebben we al gerealiseerd. Vorig jaar hebben we een oude boerderij in Drenthe gekocht, we wonen er al. Het is ook meteen een investering in een extra stukje pensioen mocht dat nodig zijn. Tegelijkertijd ben ik ook nuchter, ik was een tijdje geleden ernstig ziek. Dan beseft je: vooruitkijken en plannen is goed en fijn, maar ook betrekkelijk. Dus zeg ik: plan je toekomst maar zorg ook dat je nu volop van het leven geniet.’

Ruimte maken, ruimte krijgen

‘Bijtekenen voor nog een paar jaar KLM? Dat heb ik bewust niet gedaan. Ik vind dat je op een bepaald moment ruimte moet maken voor een nieuwe generatie jonge mensen. Mijn vrouw blijft nog een aantal jaren werken, zij is jonger dan ik. Ikzelf krijg meer ruimte in mijn agenda en in mijn hoofd om nieuwe activiteiten te ontplooiën. Ik heb organisaties als Warchild, Unicef en Artsen zonder Grenzen aangeschreven. Hopelijk kan ik mij als vrijwilliger - met bovendien flink wat internationale ervaring - straks voor hen nuttig inzetten.

Verder wil ik heel graag gaan schrijven. Wat en hoe weet ik nog niet precies. Ik wil bezig blijven. Niet alleen met mijn handen werken in onze tuin, maar ook met mijn hoofd.

Het zal even wennen zijn. Want vliegen is een aparte ‘way of life’. Het wordt een nieuwe zoektocht waar ik na 35 jaar heel veel zin in heb. Ik ben KLM dankbaar voor een mooie carrière en een goed pensioen.’ •

‘Plan je toekomst maar zorg óók dat je nu volop van het leven geniet.’

GAAT U OOK BIJNA MET PENSIOEN?

- Gebruik de pensioenplanner op [MijnKLMPensioen](#) om te zien hoe uw pensioen ervoor staat en welke keuzeopties u hebt. U komt op [MijnKLMPensioen](#) via [www.klmcabinefonds.nl](#).
- Bezoek het jaarlijkse voorlichtingsevenement Cabine Pensioenplein.
- Lees de maandelijkse nieuwsbrief en volg het Pensioenfonds KLM Cabinepersoneel op [facebook.com/klmcabinefonds/](#).
- Bezoek ongeveer een jaar voor u stopt met werken de speciale Pensioen In Zichtdag. Meer informatie hierover vindt u op [www.klmcabinefonds.nl](#).

'JE VERDIEPEN IN JE PENSIOEN BEGINT MET SNAPPEN WAT ER VOOR JOU GEREGLD IS.'

'Pensioen is een belangrijke arbeidsvoorwaarde. Ik wil graag zorgen voor vertrouwen bij deelnemers dat het pensioen goed voor hen geregeld wordt.' Maak kennis met Charlotte Orlebeke (47 jaar), sinds september bestuurslid bij Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel.

'Ongeveer een jaar geleden werd ik benaderd voor een rol binnen het pensioenfondsbestuur. Ik realiseerde me dat het goed zou zijn de expertise over pensioen binnen HR te vergroten. Pensioen is een belangrijke arbeidsvoorwaarde. Helaas komen de meeste mensen daar pas achter als ze al bijna met pensioen gaan. Bij KLM is het pensioen goed geregeld, maar dat is lang niet overal zo. Het is goed om je erin te verdiepen.'

Charlotte Orlebeke is directeur HR van KLM Cityhopper en zit namens de werkgever in het pensioenfondsbestuur. Eind 2016 werd ze eerst toevoerder in het bestuur. 'In december woonde ik de eerste bestuursvergadering bij. Ik deed vervolgens de vereiste opleiding. In september keurde De Nederlandsche Bank mijn aanvraag goed en ben ik officieel bestuurslid.'

Natuurlijk wil Charlotte iets kwijt over de nieuwe pensioenregeling: 'De pensioenregeling is de afgelopen jaren op een aantal punten versoberd. Dat komt voor een deel door overheidsregels. In de nieuwe regeling wordt die versobering gedeeltelijk gecorrigeerd, doordat KLM meer geld in de pensioenen steekt. Voor een ander deel komt dat doordat sommige financiële afspraken zoals het bijstorten in het pensioenfonds bij een tekort, niet meer houdbaar waren voor de werkgever. Daardoor is een deel van het risico nu verplaatst van de werkgever naar de werknemer.'

Vanaf de start van haar bestuursrol zag Charlotte hoe de nieuwe pensioenregeling tot stand kwam: 'De arbeidsvoorwaardelijke partijen zijn samen verantwoordelijk voor de pensioenregeling. Het is onze taak als bestuur om de belangen van de grote

groep actieve deelnemers, gepensioneerd en oud-deelnemers te behartigen. Daarbij hebben we meerdere keren vragen teruggelegd bij de arbeidsvoorwaardelijke partijen. In augustus was de kogel door de kerk. Later dan verwacht, maar die zorgvuldigheid stond echt voorop.'

Tot slot heeft Charlotte een tip: 'Gebruik de Pensioenplanner in MijnKLMPensioen om inzicht te krijgen in je pensioen. Bij Cabine Pensioenplein in september zag ik veel collega's die even op de planner keken wanneer ze met pensioen kunnen. In veel gevallen was dat een echte eyeopener. Je verdiepen in je pensioen begint met snappen wat er voor jou geregeld is. De planner biedt handige opties waarmee je kunt zien wat er gebeurt als je eerder of later met pensioen gaat. Of als je meer of minder NAP opbouwt.'

ANTWOORDEN

DURF TE VRAGEN

IN DE RUBRIEK 'DURF TE VRAGEN' GEVEN DE MEDEWERKERS VAN PENSIOENSERVICE ANTWOORD OP VRAGEN OVER ALLES WAT TE MAKEN HEEFT MET PENSIOEN

Mag ik ergens anders gaan werken als ik met pensioen ga bij KLM?

Bij vervroegd pensioen moet u verklaren dat u de intentie hebt om te stoppen met werken. Vervroegd pensioen is voor cabinepersoneel van KLM/KLC eerder met pensioen dan de 60-jarige leeftijd. Dit is een eis uit de belastingwetgeving. De Belastingdienst stelt dat pensioen een vervanging moet zijn van loon. Als u vervroegd met pensioen gaat, maar toch blijft werken voldoet u dus niet meer aan die vereiste. Voor vragen hierover is het daarom het beste om contact op te nemen met de Belastingdienst. Het pensioenfonds heeft hierin geen rol. ●

Hoe zie ik of ik in de eindloon- of middelloonregeling pensioen opbouw?

Als u inlogt op MijnKLMPensioen (met DigiD) ziet u onder het kopje 'Mijn gegevens' in welke pensioenregeling u pensioen opbouwt. U kunt niet wisselen tussen de regelingen. De enige keer dan dit kon was in 2008. ●

Wat is het verschil tussen een eindloon- en middelloonregeling?

Het grote verschil is dat in een eindloonregeling de pensioenopbouw gebaseerd is op het laatstverdiende salaris. Uw laatste salaris bepaalt dus de totale hoogte van uw pensioen. Het is dan alsof u al die jaren voor dat salaris hebt gewerkt. Bij een middelloonregeling is het pensioen dat u opbouwt daarentegen gebaseerd op uw gemiddelde salaris. Elk jaar bouwt u een deel pensioen op gebaseerd op het salaris dat u in dat jaar verdient. Bij pensionering worden al die delen bij elkaar opgeteld en uitgekeerd. Bij beide regelingen wordt het pensioen opgebouwd op basis van het gemiddelde parttimepercentage. Dus als u minder werkt, dan is uw pensioenopbouw ook minder. ●

Waarom is er geen NAP-uitkering voor mijn nabestaanden als ik overlijdt na mijn pensionering?

In de NAP-regeling bouwt u geen nabestaandenpensioen op, maar alleen een netto ouderdomspensioen voor uzelf. Bij de vaststelling van de hoogte van uw tijdelijke of levenslange NAP is dus geen rekening gehouden met een uitkering aan uw erfgenamen. Het is immers voor één persoon bedoeld. Bij uw basispensioen kunt u wel kiezen voor een pensioen voor uw partner na uw overlijden. Uw ouderdomspensioen wordt dan lager. Overlijdt u echter vóór uw pensionering, dan kan de afkoopwaarde van uw opgebouwde NAP wel aan uw erfgenamen uitgekeerd worden. Hiervoor moet u eenmalig toestemming geven. Een formulier waarmee u dit kunt doorgeven staat op onze website. ●

Hebt u een vraag die u graag terugziet in Focus?
Stuur dan een mail naar
pensioenservice@klmcabinefonds.nl

HANDVATTEN VOOR DE JUISTE KEUZE

Beleggen zonder risico's kan niet. Maar je kunt de risico's wel zo goed mogelijk in beeld brengen. Alleen dan kun je goed gefundeerde beslissingen nemen over risico's die je wel of niet bereid bent te nemen. De afdeling Performance & Risk, onderdeel van vermogensbeheer, is bij Blue Sky Group verantwoordelijk voor het berekenen en analyseren van de prestaties en risico's van de beleggings-portefeuille van het cabinefonds. Ron Thijssen leidt de afdeling en vertelt hoe dat in de praktijk werkt.

Ron Thijssen

Studie Internationale bedrijfseconomie in Tilburg, daarna specialisatie investment analysis.

Loopbaan

Sinds drie jaar bij Blue Sky Group, begonnen als analist op de afdeling performance & risk, sinds anderhalf jaar hoofd van de afdeling. Voorheen beleggingsanalist en portefeuille-beheerder in de bankensector.

Privé

35 jaar, niet getrouwd, geen kinderen.

Bijzonder

'Ik heb op 15 oktober in Amsterdam mijn eerste marathon gelopen. Dat stond al een hele tijd op mijn bucketlist. Het was een erg mooie ervaring maar tegelijkertijd ook een hele zware beproeving. Ik ben een enorme sportfanaat en doe veel aan hardlopen en wielrennen. Mooi om zelf de mythische bergen op te rijden die je van tv kent. Dit jaar bijvoorbeeld nog de Mont Ventoux gedaan.'

'Ik heb drie jaar geleden vanuit de private beleggingswereld bewust de overstap gemaakt naar de institutionele kant. In de nasleep van de financiële crisis kreeg het risicomanagement een veel prominenter rol, het werkkterrein werd breder, interessanter en uitdagender.'

Toen Ron Thijssen bij Blue Sky Group binnenkwam, trof hij een heel andere organisatie aan dan hij gewend was: 'Een heel open cultuur, iedereen communiceert met elkaar, heel anders dan het kantoor-kamer-tjesleven van voorheen. Er werken hier alleen maar toegewijde professionals, die heel erg goed met hun vakgebied bezig zijn.'

De afdeling telt op dit moment zeven mensen. Vergeleken met tien jaar geleden is dat ongeveer een verdubbeling; dat geeft al aan dat risicomanagement in belang is toegenomen. Ron Thijssen: 'We zijn relatief jong, allemaal tussen de 24 en 45 jaar, drie vrouwen en vier mannen. Dat is nog steeds bijzonder binnen de stereotype mannenwereld van het vermogensbeheer.'

Warme banden

Bijzonder is ook de hechte relatie met KLM: 'Het is primair een zakelijke relatie, maar met warme banden. Bestuursleden van het pensioenfonds komen hier veel over de vloer, het zijn korte lijnen en je kunt snel schakelen. Je merkt ook dat ze zich erg betrokken voelen. Die persoonlijke contacten vind ik altijd boeiend en waardevol. Je bespreekt dan met elkaar wat er zoal speelt en je merkt hoe een pensioenfondsbestuurder naar de ontwikkelingen in pensioenland kijkt.'

'Hoe lager onze kosten, hoe beter voor de klant.'

'Er werken hier alleen maar toegewijde professionals.'

'In control'

Geen rendement zonder risico, maar je wilt vooral een gecontroleerd risico nemen. Je moet goed weten wat je doet. Ron Thijssen: 'Door risico's in kaart te brengen, helpen we het pensioenfonds 'in control' te zijn. Risicomanagement gaat niet puur om het beperken van risico, maar om het inzichtelijk maken van waar die risico's zitten, hoe groot ze zijn en hoe groot de kans is dat je ermee te maken krijgt. En daarover dan ook duidelijk en overzichtelijk communiceren met de klant. Zo bied je handvatten om de juiste keuzes te maken.'

Efficiënte uitvoering

'We willen ons werk zo efficiënt mogelijk doen, hoe lager onze kosten, hoe beter dat is voor de klant. We kijken bijvoorbeeld naar verdere automatisering. Soms zitten er ook nog stukjes maatwerk in de uitvoering die ooit om goede redenen zijn ontstaan, maar die nu eigenlijk geen toegevoegde waarde meer bieden. Veel afspraken met klanten lijken al heel sterk op elkaar. Meestal is het geen probleem als je ze helemaal gelijk trekt. Ook zo kun je het werk van onze afdeling eenvoudiger en efficiënter maken. Vergelijk het met al die verschillende stekkertjes voor het opladen van je mobiele telefoon. Het is verreweg het makkelijkst als één stekkertje overal op past.'

Het werk in het kort De afdeling Performance & Risk doet in hoofdzaak drie dingen:

PERFORMANCE METING

'We meten de rendementen op de beleggingen, en vergelijken ze ook met marktindexen. Die metingen verwerken we in allerlei rapportages voor onszelf, voor de besturen van de pensioenfondsen, en ook voor De Nederlandsche Bank. We plaatsen het gevoerde beleid ook in de tijd. Stel dat er door de jaren heen een andere verhouding zou zijn geweest van aandelen en obligaties, wat zou dan het rendement zijn geweest?'

INVESTMENT COMPLIANCE

'Bij het vaststellen van het beleggingsbeleid worden allerlei afspraken vastgelegd, bijvoorbeeld over de verhouding tussen aandelen en obligaties en over het afdekken van risico's die samenhangen met de rentestand, of met vreemde valuta. Wij houden in de gaten of al die afspraken worden nagekomen. Afhankelijk van het soort afspraken moet er dan meteen worden bijgestuurd, of is het een aanleiding om met het pensioenfondsbestuur in gesprek te gaan.'

RISICOMETING EN -ANALYSE

'We maken rapportages voor het pensioenfondsbestuur waarin we allerlei scenario's doorrekenen. We gaan bijvoorbeeld na wat er bij het fonds zou gebeuren als de aandelenkoersen ineens met tientallen procenten zouden inzakken. Op grond van onze analyses kun je vervolgens besluiten of je maatregelen wilt nemen om die risico's te verkleinen of weg te nemen.' ●

CABINE PENSIOENPLEIN 2017

In september organiseerde het pensioenfonds het jaarlijkse event Cabine Pensioenplein. Dit jaar stond de vernieuwde Cabine Pensioenregeling uiteraard centraal en het maken van een persoonlijk pensioenplaatje. Het was een succes: zo'n 400 deelnemers bezochten op 12, 13 en 14 september een ochtend- of een middagsessie. Niet eerder gingen zoveel deelnemers in drie dagen aan de slag met hun pensioen.

Bestuursleden over de vernieuwde pensioenregeling

Twee bestuursleden van het fonds gaven tekst en uitleg over de vernieuwde Cabine Pensioenregeling: hoe komt zo'n nieuwe pensioenregeling tot stand, welke partijen spelen daarbij een belangrijke rol, welke belangen spelen mee en worden die allemaal evenwichtig meegenomen, wat verandert er voor de deelnemers? In een kort filmpje dat tijdens het event voor het eerst getoond werd, lieten we de aanwezige deelnemers zien hoe de vernieuwde pensioenregeling voor hen uitpakt.

Veel vragen gesteld over NAP

Tijdens en na afloop van de presentatie van het bestuur mochten de deelnemers natuurlijk vragen stellen. De meeste vragen gingen over de Netto Aanvullende Pensioenregeling (NAP). Dat is niet zo vreemd. De NAP is een vrijwillige pensioenregeling waar vanaf 1 januari 2018 extra aanvullend pensioen kan worden opgebouwd. Veel deelnemers wilden precies weten wat de NAP voor hen kon betekenen. In het artikel op pagina's 4-7 geven we u nog een keer de belangrijkste informatie over de nieuwe pensioenregeling en de NAP.

Meer inzicht in pensioen

Het doel van het Cabine Pensioenplein is dat deelnemers meer inzicht krijgen in hun pensioen. Is dat gelukt? We vroegen het. 89% van de bezoekers geeft aan dat ze nu meer inzicht hebben in hun pensioen. 'Nuttig en gezellig', 'Verrassend leuk en interessant', waren reacties die we kregen. Hebt u nog tips en suggesties voor volgend jaar? Die kregen we ook, zoals: 'meer tijd voor de planner', 'data van event meer spreiden', 'kleinere groepjes, meer ruimte voor persoonlijke vragen'. We bedanken iedereen die feedback heeft gegeven. We nemen het mee voor volgend jaar.

Waar denkt u aan bij pensioen?

In de presentatie die de bestuursleden gaven, hebben we dit jaar voor het eerst een digitale tool ingezet: de Mentimeter. Met deze tool konden we de bezoekers actief betrekken bij de presentatie. Deze keer vroegen we niet om mobiele telefoons uit te schakelen. Nee, deze keer moesten ze gebruikt worden. De bezoekers konden via hun mobiel antwoord geven op een vraag van de presentator. Alle antwoorden verschenen direct in beeld op een groot scherm. 'Waar denkt u aan bij pensioen?' was een van de vragen. Woorden als 'genieten, regelen, saai, oud, oma, onzekerheid, tijd' en nog vele andere werden genoemd.

WORKSHOP

Maak je persoonlijke pensioenplaatje

De meest gestelde vragen over pensioen zijn altijd: hoeveel pensioen krijg ik eigenlijk en is dat genoeg? Met de workshop 'Maak je persoonlijke pensioenplaatje' wilden we deelnemers helpen hier inzicht in te krijgen. In groepen van 20 deelnemers konden zij deze vragen zelf gaan beantwoorden door hun eigen pensioenplaatje te maken. Met de hulp van een workshophost en een pensioenmentor kregen zij aan de hand van 3 stappen inzicht in hun eigen pensioensituatie.

1. HOEVEEL PENSIOEN KAN IK VERWACHTEN?

Zoek in de pensioenplanner op hoe hoog het verwachte pensioen is op 60 jaar. Wat is het effect van meer of minder werken? En wat van doorwerken tot de AOW-leeftijd? Bekijk in de pensioenplanner wat het betekent voor uw pensioen.

2. HOEVEEL PENSIOEN HEB IK NODIG?

Bepaal hoeveel pensioen u later nodig hebt. Hoeveel kosten en uitgaven verwacht u ongeveer te hebben? Hoe ziet uw leven er dan waarschijnlijk uit? Wat hebt u dus minimaal nodig aan pensioen? Met een geldspel werden deze vragen beantwoord.

3. WAT KAN IK NOG DOEN ALS MIJN PENSIOEN NIET VOLDOENDE IS?

Beoordeel of het te verwachten pensioen voor u voldoende is. Zijn de te verwachten uitgaven hoger dan het te verwachten pensioen? Bepaal dan welke acties nodig zijn om uw pensioen óf uw uitgaven aan te passen.

CABINE PENSIOENPLEIN 2017

THUIS UW EIGEN PENSIOENPLAATJE MAKEN

Kon u er niet bij zijn en wilt u ook uw pensioenplaatje maken? Loop dan eens de volgende vragen langs, probeer ze zo goed mogelijk te beantwoorden.

• HOEVEEL PENSIOEN KRIJG IK?

Bekijk op mijnpensioenoverzicht.nl hoeveel AOW en pensioen u later krijgt. Tel daarbij uw eventuele eigen spaarpotje op of het extra pensioen van de lijfrentepolis die u hebt afgesloten.

om te kunnen leven zoals u zou willen.

Maak gebruik van de Pensioenschijf-van-vijf van Nibud om een reëel plaatje van verwachte inkomsten én uitgaven te maken na uw pensionering.

• WAT HEEFT INVLOED OP MIJN PENSIOEN?

De hoogte van uw pensioen kan bijvoorbeeld veranderen doordat u arbeidsongeschikt wordt, parttime gaat werken, langer doorwerkt, verlof opneemt of gaat scheiden. In de pensioenplanner in MijnKLMPensioen kunt u berekenen hoeveel bepaalde keuzes uw pensioen veranderen.

• WAT KAN IK NOG ZELF DOEN ALS MIJN PENSIOEN NIET VOLDOENDE IS?

U kunt bijvoorbeeld besluiten niet al met uw 60e met pensioen te gaan, maar langer door te werken. Bijvoorbeeld tot u AOW krijgt van de overheid. Uw pensioen gaat dan omhoog. Ook kunt u extra pensioen opbouwen via de Netto Aanvullende Pensioenregeling (NAP). Bij ingang van uw pensioen kunt u kiezen om uw pensioen te laten variëren in hoogte: eerste jaren een hoger pensioen, daarna een lager pensioen. Kijk nog eens kritisch naar uw uitgaven. Misschien kunt u daarin ook nog iets aanpassen?

• HOEVEEL GELD HEB IK LATER NODIG OM VAN TE LEVEN?

Welke woon- en ziektekosten, vaste lasten, hobby's, wensen hebt u voor later? Stel dus voor uzelf vast hoeveel geld u minimaal nodig hebt

Van links naar rechts:
Mirjam van Reine (53), vliegt 30 jaar
Jacqueline Schaefer (59), vliegt 31 jaar
Mylou Taverne (54), vliegt 27 jaar (32 jaar bij KLM)
Patrick Sep (31), vliegt 3 jaar.
Caroline Rekveit (55), vliegt 28 jaar.

EEN PAAR BEZOEKERS AAN HET WOORD

Na afloop van de workshop stelden wij een aantal bezoekers enkele vragen

WAT IS JE INDRIJK VAN HET CABINE PENSIOENPLEIN?

- Mirjam: 'Het was heel duidelijk wat de bestuursleden vertelden. Mijn vragen zijn beantwoord. Het is nu concreet geworden. Ik ben blij dat ik gegaan ben.'
- Jacqueline: 'Ik ben sinds kort pas bewust bezig met pensioen. Ik wilde weten wanneer ik met pensioen zou kunnen gaan. Ik wil nog wel even doorwerken. Je hoort heel veel, iedereen zegt van alles. Maar je moet het zelf even ophalen. Daarom ben ik gekomen.'
- Patrick: 'De indruk die ik ervan had was goed, het kwam professioneel over.'
- Caroline: 'Organisatie is goed geregeld. Ik had me nooit eerder in mijn pensioen verdiept, te ingewikkeld. Nu mijn pensioen dichterbij komt, is het Cabine Pensioenplein interessanter om bij te wonen. Ik zou het iedereen aanraden om hier naartoe te gaan.'

WAT IS JE BIJGEBLEVEN?

- Mirjam: 'Ik hoorde dat er aan je IPB-contract een recht op partnerpensioen gekoppeld is. Dat wist ik niet.'
- Jacqueline: 'Je kunt in de Netto Aanvullende Pensioenregeling (NAP) vanaf 1 januari 2018 meer pensioen opbouwen. Dat is een pluspunt. Dus wat je netto niet nodig hebt, kun je extra inleggen in de NAP.'
- Mylou: 'Wat mij bijgebleven is, dat je na een echtscheiding beiden moet tekenen voor verdeling van het ouderdomspensioen als je langer dan twee jaar geleden gescheiden bent.'
- Patrick: 'Dat ik er goed aan gedaan heb om op redelijk jonge leeftijd hieraan deel te nemen! Het was en is vooral een ver-van-mijn-bed-show voor veel leeftijdsgenoten.'
- Caroline: 'Dat doorwerken na je 60e relatief veel extra pensioen oplevert. Meer dan als ik nu nog extra uren zou gaan werken. En mijn AOW-leeftijd viel me tegen: 68 jaar en 3 maanden.'

WAT VOND JE VAN DE WORKSHOP?

- Mylou: 'De workshop was heel nuttig. Ik heb veel geleerd van het maken van mijn persoonlijke pensioenplaatje.'
- Mirjam: 'We kregen heel veel nuttige informatie. Dat moet ik nu even laten inwerken. Ik ga zeker nog een keer gebruik maken van de gesprekken van de pensioenmentoren. Ik heb namelijk weer nieuwe vragen doordat ik nieuwe inzichten heb gekregen.'
- Jacqueline: 'Handig om te kunnen zien in de pensioenplanner hoeveel pensioen je hebt opgebouwd. En wat daar netto van overblijft.'
- Caroline: 'Ik heb nieuwe inzichten gekregen. Bijvoorbeeld dat je bij de betaling van je pensioen variatie kunt toepassen in de hoogte.'

IS JE PENSIOEN AL IN ZICHT?

- Mylou: 'Voor mij gelukkig niet. Ik wil voorlopig nog blijven werken. Heb nog jonge kinderen. Ik werk ook nog met heel veel plezier en het is heerlijk om er even uit te zijn.'
- Jacqueline: 'Ik ben er ook nog niet aan toe. Ik vind het nog veel te leuk en te gezellig om te werken. We lachen veel aan boord en je bent er ook regelmatig nog even uit.'

DENK JE AL NA OVER JE PENSIOEN?

- Patrick: 'Ik denk er zeker over na. Heb de NAP inmiddels ingezet op 6% en ben van plan vanaf 1 januari zelf ernaast voor m'n oude dag te gaan sparen.'

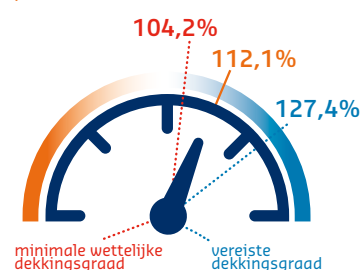
FINANCIËLE POSITIE OPNIEUW VERBETERD

De financiële positie van het pensioenfonds is in het derde kwartaal van dit jaar opnieuw verbeterd. De dekkingsgraad ging omhoog door een stijging van het vermogen. De dekkingsgraad geeft namelijk de verhouding weer tussen het geld dat het pensioenfonds heeft (vermogen) en het geld dat het pensioenfonds moet hebben om de pensioenen nu en in de toekomst te betalen (verplichtingen). Het gaat hierbij om de pensioenen van alle deelnemers, dus ook van de deelnemers die nog pensioen opbouwen.

Het moet beter: fonds zit nog in een tekortsituatie

Wanneer er meer geld in kas zit dan er minimaal nodig is om de pensioenen te betalen, dan is de dekkingsgraad hoger dan 100%. Hoe hoger de dekkingsgraad, hoe beter de financiële situatie. Zowel de maandelijkse nominale dekkingsgraad als de beleidsdekkingsgraad zijn eind oktober opnieuw gestegen.

Beleidsdekkingsgraad per 31 oktober 2017

Toch is dit nog niet voldoende. Van de overheid moeten we extra reserves hebben om zeker te zijn dat we alle pensioenen nu en in de toekomst

kunnen betalen. We moeten nóg meer geld in kas hebben dan we nu hebben. De eis die hieraan wordt gesteld, is de wettelijk vereiste dekkingsgraad. Die is 127,4% terwijl de beleidsdekkingsgraad eind oktober 112,1% was. Het fonds heeft dus nog een tekort.

Indexatieverwachting per 1 januari 2018

Aan het einde van elk jaar beslist het bestuur of het fonds voldoende geld in kas heeft om de opgebouwde en ingegane pensioenen mee te laten groeien met de stijging van de lonen of de prijzen. Om uw pensioen te kunnen verhogen, moet de beleidsdekkingsgraad minimaal 110% zijn. Gezien de algemene loonronde van 0% in 2017, zullen de opgebouwde pensioenen van actieve deelnemers niet verhoogd worden per 1 januari 2018. Voor de pensioenen van gepensioneerd en oud-werknemers van KLM/KLC ligt dat anders.

In december besluit het bestuur of er wordt geïndexeerd op basis van de situatie van dat moment. Eind december wordt het indexatiebesluit gecommuniceerd via de website en de digitale nieuwsbrief.

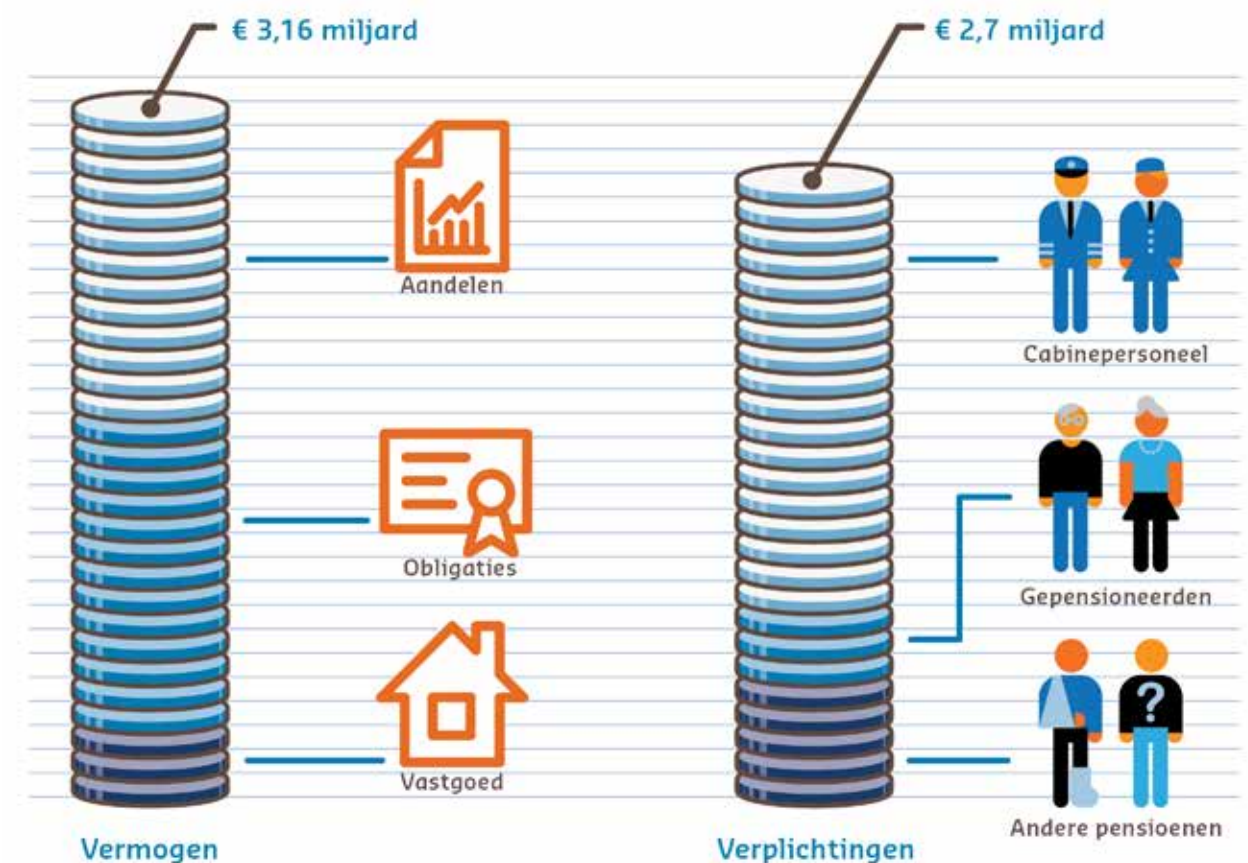
Wat betekent niet (volledig) indexeren?

Dit betekent dat uw opgebouwde pensioen of pensioenuitkering niet of niet volledig meegroeit met de loonontwikkeling bij KLM (voor werknemers) dan wel met de prijzen (voor gepensioneerd). Met andere woorden: u kunt minder kopen voor hetzelfde pensioen. Voor u betekent het dus dat uw koopkracht achteruit gaat. Voor het fonds betekent het echter dat de financiële positie niet verslechtert. Op de lange termijn moet het fonds in staat zijn om alle pensioenen te blijven betalen. Er blijft meer geld in kas als we uw pensioen niet verhogen.

MEER WETEN OVER DE FINANCIËLE POSITIE VAN HET FONDS?

Op www.klmcabinefonds.nl/financiele-positie-van-het-pensioenfonds vindt u meer informatie. Wilt u automatisch berichten ontvangen over de financiële positie van uw pensioenfonds? Meld u dan aan voor de maandelijkse digitale nieuwsbrief van uw pensioenfonds (NWSflits) via www.klmcabinefonds.nl.

SITUATIE EIND OKTOBER 2017

• Vermogen gestegen

Het vermogen van het pensioenfonds is eind oktober gestegen tot € 3,16 miljard.

• Verplichtingen licht gestegen

Het geld dat het fonds in kas moet hebben om nu en in de toekomst alle pensioenen te kunnen betalen is eind oktober € 2,70 miljard.

• Nominale maandelijkse dekkingsgraad gelijk

De dekkingsgraad is de verhouding tussen het vermogen en de verplichtingen. De maandelijkse dekkingsgraad is 116,4% per 31 oktober 2017.

• Beleidsdekkingsgraad gestegen

De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad over de laatste 12 maanden. Eind oktober 2017 is de beleidsdekkingsgraad: 112,1%.

UITKOMST JAARLIJKSE HAALBAARHEIDSTOETS

Het pensioenfonds voert elk jaar een zogeheten haalbaarheidstoets uit. Met deze toets bekijkt het fonds of het over een periode van 60 jaar het resultaat behaalt waarnaar het fonds streeft en welke risico's daarbij spelen.

De uitkomst van de toets 2017 lag binnen de gestelde grenzen. Wilt u meer weten over deze toets? Lees dan het interview met Petra Silven, Senior Klantmanager bij Blue Sky Group op www.klmcabinefonds.nl.

